

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК СИСТЕМОТВІРНИЙ МЕТОД ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті актуалізовано використання дидактичних ігор як методу організації навчальної діяльності й вивчення іноземної мови в початковій школі. Конкретизовано і проаналізовано структурні компоненти дидактичних ігор. Обґрунтовано послідовність етапів і визначено завдання кожного з них у процесі організації дидактичних ігор.

Ключові слова: дидактична гра, метод, навчальна діяльність, початкова школа, іноземна мова, молодші школярі, етапи.

Актуальність дослідження проблеми організації навчальної діяльності учнів під час вивчення іноземної мови в початковій школі зумовлено реформуванням змісту освіти, початком шкільного навчання з шести років, оволодінням іноземною мовою з першого класу, необхідністю реалізації творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу. Початок навчання дитини в школі супроводжується суттєвими змінами в її житті, зокрема, переходом від ігрової до навчальної діяльності, яка поступово повинна стати провідною. Така діяльність визначає специфіку розвитку особистості і психіки. Організація дидактичних ігор передбачає активну взаємодію учнів, у процесі якої вони вчаться виокремлювати головне, порівнювати відоме із невідомим, міркувати, а не отримувати готову відповідь, підвищується їх пізнавальна активність, зацікавленість у вивченні іноземної мови, що в свою чергу сприяє досягненню високих результатів у її опануванні.

Наше обґрунтування доцільності використання дидактичних ігор у початковій школі базується на наукових теоріях: ігрової діяльності (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Негневицька, О. Понімаєтко, С. Рубінштейн); функціонального задоволення, реалізації природних нахилів (А. Адлер, К. Бюлер); розвивального навчання (Л. Занков, В. Давидов, М. Скаткін); сприймання навколишньої дійсності засобами гри (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн) та інші.

Проблеми використання ігор на початковому етапі вивчення іноземної мови розробляли К. Валуєва, Г. Волошан, А. Гергель, Н. Дручків, В. Крутій, О. Михайлова, С. Роман, Ю. Федусенко, С. Ходоровська, Т. Шкваріна та інші.

Однак проблему організації навчальної діяльності молодших школярів засобами дидактичних ігор для вивчення іноземної мови досліджено недостатньо. У деяких посібниках представлено лише розробки ігор ("Ігри для початкового навчання англійської мови" (О. Барташніков, І. Барташнікова, І. Зелена), "Навчальні ігри на уроці англійської мови" (М. Стронін), "200 ігор на уроках англійської мови" (упорядник А. Павлюк), "Ігри у навчанні іноземних мов" (О. Близнюк, Л. Панова), "Англійська мова для наймолодших" (Т. Шкваріна), "Англійська для початківців. Ігри, п'єси, дидактичні матеріали" (Л. Хрістоєва), "Уроки англійської в початковій школі" (Н. Бабенко), "Все про ігри" (Т. Свиридюк, С. Петрук), "Ігрові моменти на уроках англійської мови" (Н. Камінська) та інші).

Тому метою нашої статті є обґрунтувати дидактичну гру як системотвірний метод, її структурні елементи і особливості організації у процесі вивчення іноземної мови молодшими школярами.

Відомо, що зміст навчальної дисципліни "Іноземна мова" включає низку розділів: фонетика, лексика, граматики, стилістика. Їхнє вивчення уможливорює оволодіння учнями знаннями, вміннями та навичками у чотирьох видах діяльності – читанні, аудіюванні, мовленні та письмі. Саме створення вчителем емоційно забарвлених, цікавих ситуацій на основі дидактичних ігор підвищує інтерес молодших школярів до вибраного виду діяльності.

Адже коли діти здивовані, заінтриговані, вони легше засвоюють необхідну лексику та певні граматичні конструкції [4, с. 49].

Метод – це шлях дослідження, спосіб організації практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями об'єкта; метод навчання – спосіб взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань (С. Гончаренко) [8, с. 205-206].

Отож, дидактичну гру у вивченні іноземної мови розуміємо як метод навчання фонетики, лексики, граматики, стилістики іноземної мови для оволодіння учнями знаннями, вміннями та навичками в читанні, аудіюванні, мовленні й письмі в ігровій формі, спрямований на розвиток особистості дитини.

Однак, як свідчать дослідження психологів (Л. Артемова, Д. Ельконін) та педагогів (О. Савченко, І. Школьна), гра не дає належних результатів, якщо використовується фрагментарно та епізодично. Здебільшого, проблема гри розглядається в галузі дошкільної педагогіки. У школі її, як правило, використовують на заняттях гуртків, в післяурочний час тощо.

Ми відстоюємо позицію щодо необхідності оптимального, цілеспрямованого, систематичного, глибоко усвідомленого і науково обґрунтованого використання дидактичних ігор у процесі вивчення іноземної мови, які пізніше можна поступово ускладнювати й урізноманітнювати в міру накопичення в учнів знань і вироблення вмінь та навичок.

Тепер зосередимо увагу на проблемі структури дидактичних ігор як методу навчання іноземної мови. Проаналізувавши підходи до структуризації дидактичних ігор Т. Дудової, О. Казанічер, Н. Кудикиної, О. Савченко, вважаємо, що відсутність єдиної думки щодо цього питання пов'язана з багатофункціональністю гри, зосередженням дослідників на певних компонентах гри, власним досвідом у використанні ігор. Нам імпонує структура гри, запропонована О. Казанічер [3], Н. Кирстою, Н. Лисенко [6], однак ми вважаємо за доцільне її доповнити, додавши до правил, ігрових дій, дидактичних завдань, обладнання, результатів назву, мету, зміст, хід та підсумки гри, що, на нашу думку, ширше висвітлить сутність дидактичних ігор для навчання іноземної мови в початковій школі. Схематично модель дидактичної гри з іноземної мови представлено на рис. 1.

Таким чином, дидактична гра синтезує цільові, мотиваційні, змістові, процесуальні, результативні, контрольно-оцінювальні компоненти, притаманні навчальній діяльності. Це дозволяє стверджувати, що вона як системотвірний метод сприяє комплексному вивченню іноземної мови, її можна використовувати для організації різних форм навчальної діяльності.

Так, *організаційно-підготовчий компонент* поєднує назву, мету, завдання, обладнання та мотивацію гри, він спрямований на підготовку до навчальної діяльності. У назві гри часто відображено її особливості, мета – співвідносна з формою навчання. Відповідно до вимог програми визначаються завдання гри, враховуються особливості дітей певного віку. Успіх ігор значною мірою залежить від обладнання, яке розвиває наочно-образне мислення. Маніпуляція предметами, роздатковими матеріалами викликає в учнів позитивні емоції, заставляє думати.

Процесуально-змістовий компонент передбачає правила та ігрові дії. Їх зміст тісно пов'язаний з темою з іноземної мови, над якою працюють учні, назвою, метою гри та спрямовано на досягнення завдань навчальної діяльності. Без визначених наперед правил ігрові дії розвиваються стихійно, тому можуть залишитися невиконаними дидактичні завдання. Правила гри регламентують динаміку ходу гри, визначають кількість гравців та їх взаємодію у навчальній діяльності [7, с. 193]. Специфіка використання дидактичних ігор у вивченні іноземної мови полягає в тому, що у роботі з учнями педагог використовує іншомовні матеріали, основним засобом передачі інформації та спілкування виступає іноземна мова.

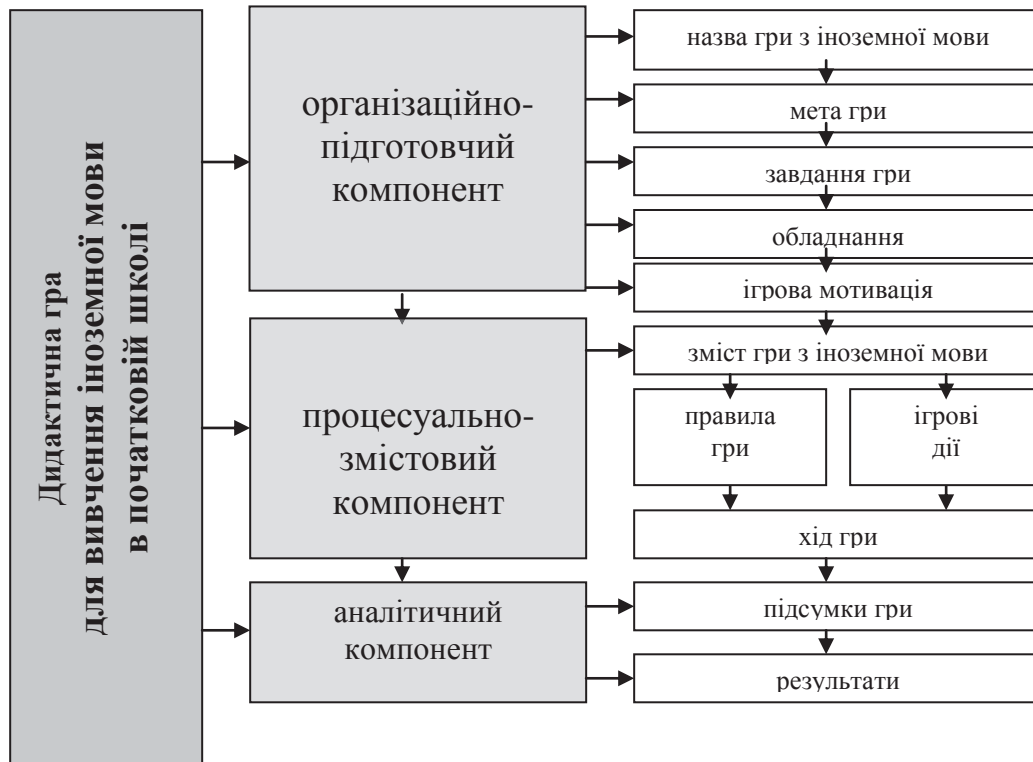

Рис. 1. Узагальнена структура дидактичної гри з іноземної мови в початковій школі

Складниками *аналітичного компоненту* є підсумки гри, контроль, оцінювання та її результати. Підсумком гри (за О. Савченко) може бути підрахунок балів, оцінювання, визначення того, хто переміг, нагородження тощо [7, с. 193].

Аналіз вищезазначеного дає змогу стверджувати, що всі структурні компоненти дидактичної гри перебувають в єдності і взаємозалежності. Врахування вчителем їхньої потреби забезпечує ефективність організації навчальної діяльності молодших школярів, використання дидактичної гри як ситемотвірного методу навчання.

З цією метою дидактичні ігри можна включати в систему уроків. Однак використовувати такий метод у вивченні іноземної мови вчителю часто заважає його стиль педагогічної взаємодії з учнями, небажання витратити час на підготовку до організації гри. Тому її результативність значною мірою залежить від особи вчителя, його вміння творчо працювати, обізнаності про особливості молодших школярів, психологічної культури, рівня педагогічного спілкування, організаторських умінь, усвідомлення потреби в самоосвіті, бажання вдосконалювати професійну майстерність, адже організація гри потребує відповідних знань, умінь та навичок педагога, часу на її підготовку, створення й режисуру [2, с. 62].

На основі результатів аналізу наукових джерел та практичного досвіду робимо висновки, що організувати навчальну діяльність молодших школярів за допомогою дидактичних ігор з іноземної мови можна у три етапи відповідно до визначених компонентів (рис. 2).

1. *Підготовчий етап* передбачає визначення вчителем іноземної мови найоптимальнішого часу для проведення дидактичної гри (на уроці чи в післяурочний час) та кількості гравців, підготовку необхідного обладнання (малюнки, картки, плакати, таблиці, схеми, м'ячі, іграшки тощо), усвідомлення свого місця та методів роботи, а також підготовку дітей до неї (актуалізація знань з певної теми, налаштування на ігрову діяльність),

продумування мети, завдань та ходу гри, послідовності виконання завдань, змін видів діяльності, місць, положень під час виконання завдань у процесі гри (В. Букатов [1, с. 44]).

Рис. 2. Етапи організації дидактичних ігор для вивчення іноземної мови в початковій школі

2. На *виконавчому етапі* відбувається ознайомлення зі змістом гри. Вчитель пояснює її правила. Розподіляти ролі можна за допомогою лічилки іноземною мовою, визначати їх учителем чи спільно з дітьми, а також згідно із їхніми бажаннями. Слід не поспішати з виголошенням дидактичної мети (краще подати її в формі загадки). Реалізацію вчителем ігрових прийомів можна здійснити, поставивши перед учнями дидактичну мету в формі ігрового завдання, підпорядковуючи навчальну діяльність правилам гри та використовуючи елемент змагання у навчальній ігровій діяльності (В. Кукушин [5, с. 6]).

Вчитель іноземної мови в початковій школі здійснює контроль за навчальною діяльністю кожного учня з метою запобігання конфліктних ситуацій, ефективності застосування гри, головними умовами якої є, зокрема, органічне включення їх до навчального процесу, цікавість, правила, ігрові зачини, емоційне ставлення вчителя до ігрових дій (О. Савченко [7]). Одночасно педагог слідкує за формуванням та розвитком мовних і вимовних навичок, доцільністю і правильністю вживаної іншомовної лексики та грамотно побудованими реченнями.

3. На *аналітично-коригувальному етапі* відбувається підведення підсумків дидактичної гри, оцінювання. Самоаналіз результатів гри вчителем іноземної мови в початковій школі дає змогу визначити, які прийоми були ефективними і чи реалізовано її мету [6, с. 98], а також окреслити подальші напрями роботи. Відповідно до віку учнів та їхнього прогресу в оволодінні іноземною мовою учитель повинен планувати послідовність використання дидактичних ігор, поступово ускладнюючи їх зміст, завдання, правила, дії.

Основними чинниками, що сприяють ефективності застосування ігор у навчальній діяльності учнів школи першого ступеня, є мотиваційне забезпечення, організація ігор із урахуванням індивідуальних вікових особливостей учнів, необхідність ускладнення й дозування, емоційність учителя, забезпечення ігрового процесу наочними матеріалами, позитивна реакція вчителя на старання дитини і на результати ігор, використання комунікативно-ігрового підходу. Ігри формують творчу особистість, вчать нестандартно мислити, і провідна роль у цьому процесі належить учителеві. Адже саме через особу педагога формується ставлення учнів до іноземної мови, зацікавленість чи незацікавленість предметом.

Загалом визначення особливостей дидактичних ігор, навчального процесу початкової школи дають змогу вчителю правильно й ефективно організувати взаємодію з учнями задля їх особистісного розвитку, досягнення високих результатів в оволодінні ними іноземною мовою. Однак, незважаючи на те, що сучасною системою підготовки у ВНЗ передбачено необхідну кількість годин для підготовки вчителів іноземної мови в початковій школі, це не розв'язує основну проблему – низький рівень готовності до ефективної організації навчальної діяльності молодших школярів. Тому предметом подальших наукових розвідок є дослідження збалансованості дисциплін фахового, соціально-гуманітарного і психолого-педагогічного спрямування, використання інноваційних методик у професійній підготовці вчителів початкової школи з додатковою спеціальністю "Іноземна мова".

ЛІТЕРАТУРА:

1. Букатов В. Педагогічні таїнства дидактичних ігор / Букатов В. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 с.
2. Зубенко Т. В. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови учнів початкової школи / Зубенко Т. В. – Миколаїв : МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2006. – 120 с.
3. Казанічер О. С. Дидактичні ігри як засіб активізації діяльності учнів на уроках англійської мови / О. С. Казанічер // Англійська мова та література. – 2007. – № 36 (190). – С. 2–3.
4. Кочергіна Л. Місце і роль гри у системі навчання іноземної мови / Л. Кочергіна // Рідна школа. – 2005. – № 3. – С. 48–50.
5. Кукушин В. Ігрові технології на уроках / В. Кукушин // Відкритий урок. – 2006. – № 11/12. – С. 3–9.
6. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля : навч.-метод. посіб. / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 302 с.

7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підруч. [для студ. пед. факульт.] / Савченко О. Я. – К. : Генеза, 2002. – 368 с.
8. Український педагогічний словник / [авт.-уклад. Гончаренко С. У.]. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

Марчий-Дмитраш Т.М.

**ДИДАКТИЧЕСКАЯ ИГРА КАК СИСТЕМООБРАЗУЮЩИЙ МЕТОД ОРГАНИЗАЦИИ
УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ
ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

В статье актуализировано использование дидактических игр как метода организации учебной деятельности и изучения иностранного языка в начальной школе. Конкретизированы и проанализированы структурные компоненты дидактических игр. Обоснованно последовательность этапов и определены задачи каждого из них в процессе организации дидактических игр.

Ключевые слова: дидактическая игра, метод, учебная деятельность, начальная школа, иностранный язык, младшие школьники, этапы.

Marchii-Dmytrash T. M.

**DIDACTIC GAME AS A SYSTEMFORMATIVE METHOD OF JUNIOR PUPILS' EDUCATIONAL
ACTIVITIES ORGANIZATION IN THE FOREIGN LANGUAGE STUDY**

The usage of didactic games as a method of educational activities organization and learning of foreign language in primary school is modified in the article. It is concretized and analyzed the structural components of didactic games. The sequence of steps is justified and the tasks of each of them in the process of didactic games organization are defined.

Key words: didactic game, method, educational activity, primary school, foreign language, junior pupils, stages.

УДК 372.3:481

Мельничук Ю.Ю.

**СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ У
МОВЛЕННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

У статті проаналізовано й описано способи вираження причинно-наслідкових зв'язків та надано методичні рекомендації щодо формування умінь будувати тексти-міркування учнями початкових класів.

Ключові слова: розвиток зв'язного мовлення, причинно-наслідкові зв'язки, тексти-міркування, закони логіки, учні початкових класів.

Мовлення – важливий засіб спілкування, обміну думками і почуттями між людьми, передачі і засвоєння інформації. З перших днів шкільного життя у дитини виникає потреба у спілкуванні – вміння говорити правильно, красиво, логічно. Саме тому уроки розвитку зв'язного мовлення допомагають створити мовне середовище. Розвиток зв'язного мовлення – провідний принцип навчання мови у початкових класах. Він охоплює всі сторони мовленнєвої діяльності учнів. Ось як про це сказано у пояснювальній записці до програми з української мови: "Мовленнєва змістова лінія, яка є основною, передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, їхнє вміння користуватись мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу"[5, с.3].

На уроки розвитку зв'язного мовлення в чистому вигляді відводиться досить мало годин, натомість зв'язне мовлення інтегрується у викладання всіх предметів, передбачених програмою, та в позакласну роботу з молодшими школярами. Програмою передбачається набуття учнями елементарних знань про мовлення: усне і писемне, діалогічне і монологічне;